

شاید دیر باشد

تألیف: خواجه مولانا مجیب الرحمن «انصاری»

خطیب مسجد جامع شیخ الاسلام خواجه عبداللہ «انصاری» رحمہ اللہ

شناسنامه کتاب

- ❖ نام کتاب: شاید فردا دیر باشد.
- ❖ تألیف: خواجه مولانا مجیب الرحمن «انصاری».
- ❖ جمع و ترتیب: عبدالمتین «عادل».
- ❖ بخش: اول.
- ❖ تاریخ چاپ: زمستان ۱۳۹۹.
- ❖ نشر: بخش فرهنگی دارالعلوم عالی انصار
- ❖ تیراژ: ۱۰۰۰ جلد.

جدیدترین PDF کتاب و رساله‌ها را می‌توانید از کانال تلگرامی ذیل دریافت کنید:

[@DaruloloomAnsar](https://t.me/DaruloloomAnsar)

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
ب	۱- عرض مرتّب .....
۱	۲- حقیقت توبه .....
۹	۳- محدوده گناه .....
۱۲	۴- چه هنگام توبه کنم؟! .....
۱۵	۵- نزد چه کسی توبه کنم؟ .....
۱۸	۶- فرصت برای توبه .....
۲۷	۷- راه نجات .....
۳۸	۸- دیگر بس است! .....
۴۴	۹- شرایط توبه .....

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿عرض مرتب﴾

ستایش ویژه‌ی پروردگاری است که راه دستیابی به نیکبختی و رسیدن به خوشنودی پروردگار را برای بندگان آسان نمود.

رحمت، درود و برکتِ الله ﷻ بر پیامبری که هر کس مسیرش را پیمود رستگاری دنیا و عقبی نصیبش شد و هر کس بر خلاف مسیرش حرکت کرد، سرانجامش به نابودی کشید.

یا رب گرنگذاری از جرم و گناهم چه کنم؟

گر ندهی به درگاه خویش پناهم چه کنم؟!.

در عصر حاضر بسیاری از مردم از راه مستقیم و دین راستین الله ﷻ دور شده اند؛ گناه و انواع فساد عمومی شده و گسترش یافته است تا جایی که همه انسان‌ها به نوعی به گناهان آلوده گردیده بجز کسانی که الله متعال بر آنها مهربانی و حفاظت شان کرده است.

الله ﷻ با مهربانی فراوانی که دارد مسیر هدایت و راه برگشت از گناهان را برای بندگان خود نشان داده تا شخص بعد از ارتکاب گناه، به شیطان در کمین نشسته که برای گمراه کردن انسان هر مسیری را می‌پیماید، پناه نبرد.

بر آن شدیم تا از سخنرانی‌ها و ملفوظات جناب خواجه مولانا مجیب الرحمن «انصاری»، رساله‌های را به ترتیب

شماره به قالب تحریر درآورده و بعد از تأیید جناب مولانا انصاری، به زیور چاپ آراسته کرده و در دسترس عموم مسلمانان قرار دهیم تا از ملفوظات جناب مولانا مستفید گردند.

در نظر باید داشت که این رساله در حقیقت، تألیف نوشتاری نیست؛ بلکه تلخیصی از سخنرانی‌ها و نوارهای صوتی مولانا انصاری می‌باشد که مفاهیم سخنرانی‌ها را تحریر و احادیث نبوی ﷺ را تخریج کرده؛ سپس به گونه رساله ترتیب داده‌ایم تا اینکه دسترسی خوانندگان گرامی به احادیث و مطالب آسانتر گردد.

عبدالمستین «عادل»

مسئول دارالتألیف و استاد دارالعلوم عالی انصار.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ حَقِيقَتِ تَوْبِهِ ﴾

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا
اللَّهُ. وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى نَبِيِّهِ الْمُخْتَارِ وَآلِهِ الْأَطْهَارِ وَ
أَصْحَابِهِ الْأَخْيَارِ.

اما بعد! برگشت از گناهان و پشیمانی از عصیان و
نافرمانی، کلید همه موفقیت و بهترین راه برای دستیابی به
رحمت‌های الهی می‌باشد. بر هر مسلمانی در مسیرش به
سوی الله ﷻ، لازم و واجب است تا از گناهانی که انجام
داده توبه نماید.

توبه یعنی رجوع و برگشت از گناه و نافرمانی به سوی

الله متعال و اینکه شخص نسبت به گناهان گذشته‌ی خود
پشیمان گردد و تصمیم قطعی بگیرد که هیچگاه آن گناه را
دوباره انجام ندهد.

توبه کننده شخصی است که همه گناهان را بخاطر
محبت به خالقش و ترس از عذاب دردناک وی رها کرده و
به سوی پروردگار مهربان خویش برمی گردد.

توبه برای شخص، مانند پندل پاک‌کنی است که معلم
در فرصت مشخص برای دانش آموز می‌دهد برای اینکه
چون دانش آموز متنی را اشتباه بنویسد، خودش بتواند آن را
پاک کند؛ الله متعال نیز برای بندگان توبه را مشروع گردانید
برای اینکه در مدت زندگانی خود، بتوانند نافرمانی‌های

را که در طول زندگی مرتکب شده اند محو و نابود سازند.

از عبدالله بن عباس رضی الله عنه روایت است که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: «التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ»^۱. یعنی توبه‌کننده از گناه، مانند کسی است که هیچ گناهی نکرده است.

یکی را می‌بینی که مرور گذرایی به زندگی خود می‌کند و سپس می‌گوید: چرا توبه کنم؟ من که گناه کبیره انجام نداده‌ام؛ وقتی مرتکب گناه کبیره شوم توبه خواهم کرد.

آن دیگری می‌گوید: من که در عمر خود، کار حرامی را نکرده‌ام؛ پس چرا توبه کنم؟

۱- شعب الإيمان، حدیث: ۶۷۸۰.

خانمی می‌گوید: من عمر خود را در خانه گذرانده و گناه کبیره انجام نداده‌ام که نیاز به توبه داشته باشم؛

یا هم دانش آموزی را می‌بینی که می‌گوید: من عمر خود را صرف تحصیل کرده‌ام و فرصتی بدست نیامده که مرتکب گناه شوم؛ بناءً نیاز به توبه ندارم.

برای تصحیح این برداشت نادرست، باید به عرض برسانم که همه ما نیاز به توبه داریم. کسی که گناه کبیره انجام داده است نیازمند توبه است، کسی که مرتکب گناه صغیره شده است محتاج توبه است و توبه کننده هم نیاز دارد تا توبه خود را تجدید کند و بالآخره همه ما در هر

مقطع از زندگی و هر رشته از تحصیل که باشیم نیاز به توبه داریم.

الله متعال می فرماید: ﴿وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾^۱. یعنی ای مومنان! همگی به سوی الله برگردید و توبه کنید تا کامیاب شوید.

پیامبر ﷺ که رحمة للعالمین و از همه گناهان معصوم بودند، بارها و بارها توبه کرده و از الله ﷻ آمرزش می خواستند. چنانچه در حدیثی که ابو هریره رضی الله عنه روایت کرده است، پیامبر ﷺ می فرماید: «وَاللَّهِ إِنِّي

۱ - سورة النور / آیه ۳۱.

لَا تُسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ فِي الْيَوْمِ أَكْثَرَ مِنْ سَبْعِينَ مَرَّةً^۱.
یعنی سوگند به الله، که من روزانه بیش از هفتاد بار از الله،
طلب آمرزش کرده و توبه می‌کنم.

آمرزش خواستن از گناهان و توبه از آنها به درگاه الله
وَجَلَّالٌ، و همچنین انجام دادن نیکی‌ها برای از بین بردن
بدی‌ها، قدرت و نیروی شخص را بیشتر کرده و آن را به
کمال می‌رساند و این امکان را به او می‌دهد تا از عذاب
الهی نجات یافته و از راه‌های پر نشیب احوال برزخ و
سختی‌های میدان حشر رهایی یافته و در نهایت به بهشت
برین و دیدار الله جَلَّالٌ نایل گردد.

۱- شعب الإيمان، حدیث: ۶۶۲۳.

باری در مکۀ مکرمه، خانمی با من مواجه گردید و مرا شناخت. ضمن معرفی خود گفت که من در آلمان معلم مدرسه‌ای هستم. مانند خیلی از دوستانم، خود را آرایش کرده و با آنها خوش گذرانی می‌کردم، خودنمایی کرده و هیچگونه اهمیتی به مسائل دینی و به خصوص حجاب نمی‌دادم.

روزی از روزها در اینترنت یکی از کلیپ‌های شما را مشاهده کردم و به سخنان شما که در مورد حجاب بود گوش فرا دادم.

همان بود که به فکر فرو رفتم و پی بردم که به راه اشتباهی رفته‌ام. از بدحجابی توبه کرده و با خدای خود

عهد بستم که دیگر انسان شایسته و خدادوستی باشم.

بعد از توبه، سائر دوستان و همکاران خود را نیز به رعایت حجاب دعوت کردم و در نتیجه، گروهی از خانمهای با حجاب تشکیل یافت.

مدتی می‌شود که با جمعی از دوستان و همکاران خود، پروژه را راه اندازی کرده‌ایم که بر اساس آن، چند فیصد از معاش خود را برای نشر و توزیع رایگان سی‌دی‌های که حاوی مطالب اسلامی است اختصاص بدهیم. به امید اینکه الله متعال این اقدام ما را به درگاه خود پذیرد.

محدوده گناه

گناه و نافرمانی از الله متعال در یک دایره کوچک و محدود خلاصه نمی‌گردد؛ برخی افراد چهار یا پنج مورد از گناهان کبیره را که در جامعه مشهور و شناخته شده است، سرلوحه قرار داده و خود را فقط از آنها باز می‌دارند و نیز بر کسی که مرتکب آنها شود مهرِ جهنمی بودن و فاسق بودن را می‌زنند و در مقابل، به سائر رفتارها و گفتارهای خود توجهی نمی‌کنند.

شراب نوشی، قمار، دزدی و زنا گناه کبیره است اما باید در نظر داشت که ریا، غیبت، کبر، غفلت از نمازهای فرض، حسادت و سخن چینی نیز از جمله گناهان کبیره به

شمار می‌روند و نباید از کنار آنها بی‌پروا گذشت. پس دائرة گناهان در مشهور بودن‌شان در جامعه خلاصه نمی‌گردد؛ بلکه گناهان بر اساس معرفی‌شان از جانب الله ﷻ و پیامبر ﷺ شناخته می‌شوند.

یکی از معضلاتی که امروزه دامن‌گیر امت مسلمه گردیده است، سبک دانستن گناهان و عدم توجه به عواقب نافرمانی از الله ﷻ و پیامبر ﷺ می‌باشد. علماء کرام می‌فرمایند که هیچ گناه صغیره‌ای با اصرار کردن و کم ارزش دانستن آن، بر صغیره بودن‌اش باقی نمی‌ماند و تبدیل به گناه کبیره می‌گردد.

انس بن مالک رحمته الله علیه خادم و صحابی جلیل‌القدر

پیامبر ﷺ با تعجب می‌فرماید: شما امروز کارهایی را انجام می‌دهید که در نظرتان کم ارزش و از یک تار مویی نازکتر می‌باشد؛ در حالی که ما آنها را در زمان رسول الله ﷺ، سبب هلاکت خود می‌دانستیم.

یکی از بزرگان سلف، بیمار شد. وقتی دوستانش به عیادت او رفتند دیدند که او به شدت گریان می‌کند. از او پرسیدند که چرا گریان می‌کنی؟ ما در زندگی ات هیچگاه تو را ندیده‌ایم که مرتکب گناه کبیره شده و یا حرامی را انجام داده باشی.

آن بزرگوار در پاسخ گفت: به الله قسم این گریه‌ام بخاطر ترک کردن واجب یا ارتکاب حرام نیست؛ بلکه به این دلیل

است که می ترسم گناهی را مرتکب شده باشم که من آن را سبک و خوار شمرده و در نزد الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى، بزرگ و سنگین بوده باشد.

چه هنگام توبه کنم؟! ﴿﴾

بدترین مرگ، مرگ ناگهانی است که شخص فرصتی برای توبه نداشته باشد، در حال غفلت از دنیا برود یا هم در حال برنامه ریزی و انجام گناه باشد و مرگ به سراغش بیاید، پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ می فرماید: «وَأَنْ يَظْهَرَ مَوْتُ الْفُجَاءَةِ»^۱. یعنی: یکی از علامات قیامت، مرگ ناگهانی است

^۱ - صحیح الجامع، حدیث: ۵۸۹۹.

شخصی را می‌بینی که در اوانِ جوانی و در حال داشتن قوت و توانایی، به تمام امور دنیوی خود رسیدگی می‌کند، در راه دستیابی به پول و دارایی، از وقت ارزشمند خود می‌گذرد و در جهت خوشگذرانی از جان و مال خود می‌کاهد، اما توبه از گناهان را به آینده واگذار می‌کند.

یکی منتظر است تا قرعۀ حجاجش بالا بیاید و در سفر حج توبه کند؛

دیگری در وسط هفته گناهی را انجام داده و منتظر آخر هفته است تا بعد از نماز جمعه توبه کند و آن سومی هنوز در جوانی اش تصمیمی برای توبه نگرفته؛ چون به سلامتی جسم و قوت جوانی خود می‌بالد. سوال اینجاست که چی

کسی برایشان اطمینان بخشیده که تا رفتن به حج، یا رسیدن به آخر هفته و یا هم پیر شدن، زنده می‌باشند تا بتوانند از گناهان توبه کنند؟!

توبه زمان و مکان مشخصی ندارد و نباید توبه را به آینده واگذار کرد، چون هیچ تضمینی وجود ندارد که فردا چی کسی زنده است و چی وضعیتی بر زندگی شخص، حاکم خواهد بود.

بناءً وقتی در دکان منتظر مشتری نشسته‌ای، از گناهان گذشته ات اظهار ندامت کرده و توبه کن؛

وقتی راه می‌روی از گناهانت در بارگاهی الهی طلب آمرزش کرده و به سوی او برگرد؛

وقتی برای خوابیدن به بستر رفته و سر به بالین می‌گذاری، تا زمانی که خواب بر چشمانت غالب می‌گردد، به آنچه در طول روز انجام داده‌ای نظری بیافکن و از گناهای که مرتکب شدی نزد الله ﷻ طلب آمرزش کرده و توبه کن. چون شاید این آخرین شبی باشد که در این دنیا سپری می‌کنی، از گناهان اظهار ندامت و پشیمانی کن و سپس برای خوابیدن چشمانت را ببند.

نزد چه کسی توبه کنم؟! ﷻ

امروزه برخی افراد، وقتی مرتکب گناهی شوند و حق الله ﷻ را زیر پا کنند، نزد شخص دیگری می‌روند؛ آه و ناله کرده و بر گناه خود اعتراف می‌کنند.

گناه حق انسان نیست که از او حلالیت طلبیده شود بلکه گناه، شکستن حرمت‌های الله جَلَّالٌ و نافرمانی از فرموده‌های الله عَزَّوَجَلَّ می‌باشد و فقط باید در پیشگاه الله متعال به راز و نیاز پرداخت و از او درخواست مغفرت و آمرزش کرد؛ نه اینکه نزد شخص دیگری که چی بسا او گنهکارتر باشد بروی و گناهانی را که در طول سالیان درازی، الله متعال آنها را بر تو پوشانیده و بر هیچ کسی آشکار نساخت، بازگو کرده و اعتراف کنی.

اما اگر غیبت کردی، شخص را مورد ضرب و شتم قرار دادی، مالش را اختطاف یا دزدی کردی، یا هر حق دیگر انسانی را تلف کردی، ضمن اینکه از الله متعال آمرزش

خواسته و توبه می‌کنی، دل آن شخص را نیز بدست آورده و از وی دلجویی کن تا توبه‌ات کامل و راستین گردد.

چندی پیش خواهری نزد من آمد و گریان کنان گفت که من گناه کرده‌ام. من برایش گفتم: خواهرم! هر گناهی که کرده‌ای از آن پیش الله وَعَلَى اللَّهِ توبه کن، چرا پیش من میایی و گریه می‌کنی؟ چرا بر گفته خود اصرار می‌کنی تا ازت بپرسم چی گناهی کرده‌ای؟ الله متعال ستار است، گناه کردی، عیبت را پوشانید و افشا و رسوایت نساخت، پدر و مادر و سائر اعضای فامیلات از گناهی که کرده‌ای خبر ندارند، پس در خفا پیش پروردگار خود توبه کرده و گناهی را که مرتکب شدی به هیچ کسی بیان نکن.

فرصت برای توبه

انسان در طول زندگانی خود، برای پاک کردن گناهان، زمان کافی و فرصت مناسب دارد؛ اما وقتی که از این جهان رحلت کند، دیگر برایش در قبر و حشر فرصتی برای پاک کردن گناهان از صفحه اعمال داده نمی‌شود.

پهنای دروازه توبه به قدری وسیع است که طبق حدیث پیامبر ﷺ اگر اسپ سواری هفتاد سال اسپ را بتازد، از یک طرف به طرف دیگر دروازه خواهد رسید.

دروازه توبه همیشه و برای هر کسی باز است و فقط در سه صورت، فرصت توبه از شخص گرفته شده و دروازه

توبه در برابرش مسدود می‌گردد:

اول: زمانی که خورشید از طرف مغرب طلوع کند. از ابو هریره رضی الله عنه روایت است که پیامبر صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «مَنْ تَابَ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا، تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ»^۱. یعنی هر کس قبل از آن که خورشید از مغربش طلوع کند، توبه نماید و به سوی الله روی بیاورد، الله متعال توبه او را می‌پذیرد.

دوم: زمانی که لحظه احتضار شخص فرا برسد و زمان مرگ‌اش آغاز شود. به روایت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما پیامبر صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ لَيَقْبَلَ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَا لَمْ

۱- صحیح مسلم، حدیث: ۷۰۳۶.

يُغْرَغِرُ^۱. یعنی هرکس قبل از آن که به حالت احتضار برسد و نفسش به غرغره بیفتد توبه کند، الله متعال توبه‌اش را می‌پذیرد».

سوم: زمانی که عذاب الهی مشاهده گردد. بعنوان مثال شخص در حال انجام گناه باشد و ناگهان زمین لرزه صورت بگیرد یا شخص در حین انجام گناه و برنامه ریزی آن، دچار سیلاب شود، فرصت توبه از دست‌اش می‌رود و توبه و برگشت‌اش معتبر نخواهد بود.

فرعون سرکش، که دعوای خدایی می‌کرد وقتی لحظه غرق شدنش فرا رسید گفت: ایمان آوردم که هیچ معبودی

۱- شعب الإیمان، حدیث: ۶۶۶۱.

نیست مگر کسی که بنی اسرائیل به او ایمان آورده‌اند و من از جمله فرمانبرداران هستم.

فرعون چون در کمینگاه هلاکت گرفتار شد و پیش روی خود جز مرگ، راه دیگری را برای انتخاب ندید، توبه نمود و ایمان خود را اظهار کرد؛ الله متعال با بیان اینکه ایمان در این حالت برای او فایده ندارد فرمود: ﴿عَالَيْنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ﴾^۱. یعنی: آیا اکنون ایمان میاوری در حالی که پیش از این نافرمانی می‌کردی و از تبه‌کاران بودی.

^۱ - سورة یونس/ آیه: ۹۱.

الله ﷻ با رحمت گسترده که بر بندگان خویش دارد، همهٔ زمان‌ها را برای پذیرش توبه آزاد گذاشته است تا بنده برای برگشت به سوی پروردگار خویش از گناهان و نافرمانی‌ها، منتظر زمان و مکان خاصی نباشد.

ابو موسی اشعری رضی الله عنه روایت می‌کند که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَسُطُّ يَدَهُ بِالنَّهَارِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ اللَّيْلِ وَيَسُطُّ يَدَهُ بِاللَّيْلِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ النَّهَارِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا»^۱. یعنی الله عزوجل، دست بلاکیف خود را در روز باز می‌کند تا توبهٔ کسی را که در شب گناه کرده، قبول نماید و دست بلاکیف

۱- مسند أحمد، حدیث: ۱۹۶۱۹.

خویش را در شب می‌گستراند تا توبه گناهکار روز را بپذیرد تا آفتاب از مغرب طلوع کند.

مهم این است که شخص، دوسیه اعمال خود را قبل از سفر به سوی آخرت از گناهان و نافرمانی‌ها پاک کند و آن را با گناهان به حضور پروردگار انتقال ندهد.

فرصتی را که الله ﷻ در اختیار انسان برای توبه می‌گذارد، بهترین نعمت به شمار می‌رود و خوشا به حال کسی که با توبه کردن قلب خود را لبریز از ایمان می‌کند و باورش را نسبت به الله متعال به اوج کمال می‌رساند.

فُضَیل بن عِیاض رحمته الله وقتی توبه کرد و از تاریکی‌های

دزدی و راهزنی به روشنایی مسجد شتافت، ضمن اینکه زندگی شرافتمندانه خود را در قالب پرستش و عبادت پروردگار سپری کرد، در سال ۱۸۷ هـ ق در مکه مکرمه دار دنیا را وداع گفت و امروزه که بیش از یکهزار سال از وفات آن بزرگوار می‌گذرد، هنوز داستان توبه‌اش بر سر زبان‌ها جاریست و الگوی خداترسی برای دیگران قرار گرفته است.

فضیل بن عیاض رحمته الله شخصی که قبل از توبه‌اش راهزنی و دزدی می‌کرد، شبی برای رسیدن به نزد معشوقه اش از دیوار خانه بالا می‌رود تا هوس خود را برآورده سازد؛ اما صدای دلنشین صاحب خانه که این آیه مبارکه را تلاوت می‌کرد دل و جان فضیل رحمته الله را می‌لرزاند و باعث می‌گردد

تمام دنیای او دگرگون گردد: ﴿أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ﴾^۱. یعنی:

آیا وقت آن برای مؤمنان فرا نرسیده است که دل‌هایشان به هنگام یاد خدا و در برابر حق و حقیقتی که الله متعال نازل کرده است بلرزند؟ و آنان مثل کسانی نشوند که برای آنان قبلاً کتاب فرستاده شده است و سپس زمان طولانی بر آنان سپری گشته است و دل‌هایشان سخت شده است و بیشترشان فاسق گشته اند.

۱- سورة الحديد/ آیه: ۱۶.

وقتی فضیل رحمه الله این آیه را می شنود فریاد می زند که چرا ای پروردگار من، وقتش رسیده!

فضیل رحمه الله از راهزنی و دستیابی به هوس های نفس خود توبه کرده و از گناهان دست می کشد. شب هنگام به ویرانه ی می رسد که در آنجا گروهی با هم گفتگو می کردند، برخی می گفتند به راه خود ادامه می دهیم و عده ای دیگر می گفتند: تا صبح انتظار می کشیم تا مبادا با فضیل راهزن مواجه شویم.

فضیل رحمه الله می گوید: وقتی گفتگوی آن مردم را شنیدم با خود اندیشیده و گفتم: من شب را با گناه و معصیت سپری می کنم؛ در حالی که مسلمانان ترس مرا در دل دارند. الله

متعال مرا به اینجا کشانید تا به سوی او باز گردم و از گناهان توبه کنم. خدایا! من بازگشتم و اقامت در بیت الحرام را نشانه برای بازگشت و توبه خود قرار دادم.

فضیل رحمته شخصی بود که روزی مادرش او را صدا کرد؛ فضیل با صدای بلند جواب مادر خود را داد. بعداً بخاطر بلند کردن صدا، خود را مورد بازخواست قرار داد و برده‌ای را به عنوان کفاره آزاد کرد تا الله متعال او را ببخشد.

❦ راه نجات ❦

همه انسان‌ها گناه می‌کنند و ممکن نیست شخص، با دعا کردن و یا پیمودن راه دیگری، بتواند از تمامی گناهان معصوم گردد و دیگر گناه نکند. از اینکه گناه بکنیم و بعداً

نتوانیم توبه کنیم، باید به الله متعال پناه ببریم. کمتر اشخاصی هستند که توفیق توبه را در میابند و قبل از فرا رسیدن مرگ به سراغ شان، فرصت توبه برای شان دست می‌دهد.

انسان‌ها بر خلاف فرشتگان، دارای غریزه‌ای هستند که گناه، گناه می‌کنند و همچنین مانند شیاطین عمرشان را در گناه و نافرمانی سپری نمی‌کنند بلکه در مسیر تعادل قرار دارند؛ گناه می‌کنند و از درگاه الله سُبْحَانَهُ وَبِحَمْدِهِ آمرزش خواسته و توبه می‌کنند.

در حدیثی که ابو هریره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ روایت کرده است پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ می‌فرمایند: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ لَمْ تُذْنِبُوا لَذَهَبَ

اللَّهُ بِكُمْ وَلَجَاءَ اللَّهُ بِقَوْمٍ يُذُنُونَ فَيَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ فَيَغْفِرُ لَهُمْ^۱. یعنی سوگند به ذاتی که جانم در دست اوست، اگر گناه نمی‌کردید، الله شما را از بین برده و قومی را می‌آورد که گناه کنند و به تعقیب آن از الله آمرزش بخواهند و الله سُبْحَانَهُ وَبِحَمْدِهِ ایشان را بیامرزد.

راننده قبل از حرکت به سفر، آمپیر تیل موتور خود را بررسی می‌کند که آیا تیل بقدر کافی در موتور وجود دارد تا به مقصد برسد یا خیر. مسلمانی که در مسیر حرکت به سفر آخرت است چرا به میزان تقوا و خداترسی اش نگاه نمی‌کند تا ارزیابی کند که تقوا و اعمال نیکویش او را از پل

۱- صحیح مسلم، حدیث: ۷۱۴۱.

صراط عبور می دهد و به بهشت برین می رساند یا خیر؟!

یکی از بهترین نعمت های الله متعال برای بندگان خود، پذیرش توبه از آنان است؛ هر قدر گناه و نافرمانی کردی، در اولین فرصت بدست آمده توبه کن و به سوی پروردگار بشتاب.

سوال در مورد گناه نکردن نیست بلکه سوال اساسی در مورد این است که بعد از انجام گناه چی باید کرد تا گناه انجام یافته جبران گردد.

پاسخ این است که بجز انبیاء علیهم السلام، دیگر کسی معصوم نیست و به نوعی به گناهان و معاصی آلوده اند.

پس راه نجات و رستگاری شخص در این است که بعد از انجام هر گناه و معصیتی، در اولین فرصت باید از الله

متعالم آمرزش خواست و به درگاه او توبه کرد و هیچ گناهی را سبک ندانست.

عبدالله بن مسعود رضی الله عنه از رسول الله صلی الله علیه و آله روایت می کند که ایشان فرمودند: «إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَرَى ذُنُوبَهُ كَأَنَّهُ قَاعِدٌ تَحْتَ جَبَلٍ يَخَافُ أَنْ يَقَعَ عَلَيْهِ، وَإِنَّ الْفَاجِرَ يَرَى ذُنُوبَهُ كَذُبَابٍ مَرَّ عَلَى أَنْفِهِ»^۱. یعنی مؤمن، گناهانش را مانند کوهی می بیند که زیر آن نشسته است و می ترسد که روی او بیفتد. ولی فرد فاسق، گناهانش را مانند مگسی می بیند که از کنار بینی اش می گذرد و او با دست اش آنرا دفع می کند.

انسان در دوره مکلفیت خویش از طریق رفتار و گفتار

۱- سنن ترمذی، حدیث: ۲۴۹۷.

مرتکب انواع گناهان و نافرمانی‌ها می‌شود؛ دست و پای انسان خطا می‌کند، زبان انسان گناه می‌کند، چشم و گوش انسان نافرمانی فرموده‌های الله جلّ و علا را می‌کند و در نهایت تمام جوارح انسان ممکن دچار اشتباه و لغزش گردد.

با این همه؛ اگر توبه مشروعیت نمی‌داشت و گناهان انسان بر روی هم انباشته و افزوده می‌شد، قلب شخص به تاریکی و سیاهی مواجه می‌گردید و در نهایت فاسد می‌شد. زمانی که قلب فاسد گردد همه بدن به تباهی می‌رود و چون انسان [که به عنوان خلیفه در زمین قرار گرفته] فاسد شود، زمین پر از فساد، تاریکی و سیاهی می‌گردد.

در حدیثی که نعمان بن بشیر رضی الله عنه روایت کرده پیامبر صلی الله علیه و آله می فرماید: «إِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ. أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ»^۱. یعنی در جسم انسان، پاره گوشتی است که اگر درست شود تمام جسم درست می شود و اگر فاسد گردد تمام جسد فاسد می گردد. آگاه باشید که آن قلب است.

پس هرگاه نورِ توبه بطورِ راستین و از صدق دل بدرخشد، تاریکی های شب را از بین می برد و روشنایی صلح و صفا، آسایش و آرامش، تقوا و خدا ترسی در قلب و جهان گسترده می گردد.

۱- السنن الکبری، حدیث: ۱۰۴۰۰.

توبه انسان نباید فقط با زبان و بدون تدبّر قلبی صورت گیرد بلکه لازم است از اعماق دل و به گونه راستین و بخاطر برگشتن و دست کشیدن از گناهان انجام گیرد. الله متعال می‌فرماید: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا...﴾^۱. یعنی ای کسانی که ایمان آورده اید! به درگاه الله توبه صادقانه و خالصانه کنید.

در یکی از سفرهایم از مدینه منوره به افغانستان، هواپیما طبق ترانزیت، در میدان هوایی استانبول ترکیه نشست کرد. بنده با جمعی از مسافریں در سالون انتظار منتظر پرواز

^۱ سورة التحريم / آية ۸.

هواپیما بودم که جوانی نزدم آمد و پرسید: مولانا انصاری هستید؟

گفتم: بلی. خودم هستم.

جوان بعد از احوال پرسی و معرفی خود، به گریه افتاد و سپس گفت: اندکی صبر کنید تا برگردم.

همچنان که در فکر فرو رفته بودم، دیدم که آن جوان همراه با مادرش حاضر شد و گفت: تا فرصت هست سرگذشت توبه‌ام را برای تان بیان می‌دارم:

جوان گفت: من در اروپا زندگی می‌کنم، به کشورهای زیادی فقط بخاطر انجام گناه و عیش و نوش سفر کرده‌ام.

روزی از روزها یکی از سخنرانی‌های شما را می‌شنیدم که در بخشی از آن سخنرانی گفتید: هر قسمتی از جسم انسان که با حرام و گناه آلوده گردد، دو حالت دارد. یکی اینکه شخص توبهٔ راستین کرده و به عبادت پردازد تا گناهان‌اش فرو ریزد و در نهایت از عذاب الهی نجات یابد. دوم اینکه اگر بدون توبه از دنیا برود، جسم‌اش در آتش جهنم چنان خواهد سوخت تا پاک گردد و سپس وارد بهشت شود.

جوان ادامه داده و گفت: بعد از شنیدن آن سخنرانی، قلم و کاغذ را برداشتم و کشورها و شهرهای را که بخاطر گناه به آنها سفر کرده بودم یادداشت کردم. دوباره عزم سفر کردم و به تمام اماکنی که در آنجا گناه کرده بودم، رفتم و به

صاحبان آن اماکن پول پرداختم تا برایم اجازه بدهند که در آنجا به الله ﷻ سجده کنم.

بر اساس لیستی که در نزدم بود، در هر مکانی که گناه کرده بودم دو رکعت نماز را اداء کردم و سپس دست به دعا برداشته و گفتم: بارالها! من نمی دانستم و حالا که دانستم توبه کردم. بارالها! این قسمت از زمین که در قیامت، بر گناه کردن من شهادت می دهد، به این مکان آمدم و دو رکعت نماز را برای رضای تو خواندم و از گناهان خود توبه کردم تا در قیامت شهادت بدهد که من توبه کرده ام و از گناهانم پشیمانم.

هدف از بیان این داستان، آن است که جوانان از آنانی انگیزه و الگو بگیرند که بعد از انجام گناه، هر نوع سختی و زحمت را متقبل می‌شوند و از فرصت عمر خود استفاده می‌کنند تا گناه انجام یافته را جبران کنند و عزم راسخ و تصمیم قطعی می‌گیرند تا گناهان را کنار گذاشته و به سوی الله ﷻ بازگردند.

❦ دیگر بس است! ❦

اگر قلم و کاغذ را برداشته و شبانه روز فکر کنی، هیچ‌گاه نخواهی توانست تمام گناهانی را که در عمر خود انجام داده‌ای برای یادداشت کردن به یاد بیاوری، ولی الله ﷻ

مهربانی و لطف خود را شامل حال تو ساخت و گناهان کوچک و بزرگات را فاش نکرد.

یکی از نعمت‌های دیگر الله جَلَّالَهُ بر تو، آن است که برای تو مهلت داد تا به سویش برگردی و اینک او تعالی مشتاق توبهٔ توست که بخاطر رضایت و محبت‌ات به الله متعال و ترس از عذاب دردناک او تعالی، دیگر به سوی گناه و خوشحال ساختن شیطان نشتابی.

توبه آن نیست که:

سُبْحَه بر کف، توبه بر لب، دل پر از ذوق گناه، معصیت را خنده می‌آید ز استغفار ما.

جوانی که بخاطر ترس از بازداشت شدن، از دزدی دست می‌کشد، توبه نکرده است.

شخصی که در اثر ازدواج، زنا نمی‌کند توبه نکرده است.

پسر و یا دختری که بخاطر نبودن والدین نزدشان، باعث آزار و اذیت آنها نمی‌شوند، توبه نکرده‌اند.

فردی که بخاطر نداشتن پول، قمار نمی‌زند، توبه نکرده است و در نهایت هر شخصی که بدون ترس و محبت الله عَلَّاهُ گناه را ترک می‌کند، آن ترک کردن به معنای توبه نیست.

خوشا به حال شخصی که زمینه انجام گناه برایش میسر باشد، ولی الله جَلَّالَهُ را حاضر دانسته و بگوید: من از پروردگار عالمیان می ترسم و به سوی گناه نمی روم. الله سُبْحَانَهُ می فرماید: ﴿وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ۖ ﴿٥١﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ﴾^۱. یعنی: و اما آن کس که از جاه و مقام پروردگار خود ترسیده باشد، و نفس را از هوی و هوس باز دارد قطعاً بهشت جایگاه او است.

بر هر مسلمان لازم است بخاطر گناهانی که قبلاً انجام داده و سپس ترکشان کرده توبه نماید. وقتی در سنین جوانی قرار داشتی و در صفحات مجازی با نامحرمان چت کرده و

۱- سورة النازعات/ آیه: ۴۰ - ۴۱.

پیام‌هایی فرستاده و دریافت می‌کردی که با دیدن آنها عرق شرم بر جبین شخص می‌آید، بعد از ازدواج و مشغول شدن به کسب و کار از آن گناه دست کشیدی، اما هنوز توبه نکرده‌ای.

وقتی والدین‌ات زنده بودند و تو با غرور و خودبینی با آنها برخورد می‌کردی و یا بر آنها فریاد می‌کشیدی و حالا که وفات کرده‌اند، دیگر محلی برای فریاد زدنت‌ات وجود ندارد، ولی توبه از آن گناه را فراموش کرده‌ای.

وقتی پول داشتی و زندگی‌ات با ناز و نعمت سپری می‌شد، حق همسایه را در نظر نمی‌داشتی، با تکبر راه می‌رفتی، سیگار و یا چرس می‌کشیدی، حسادت

می‌ورزیدی و انواع گناهان را بخاطر هوس و لذت‌جویی انجام می‌دادی، حالا که زمینه برای انجام شان مساعد نیست و یا از آنها دلسرد شده‌ای، هنوز از آن گناهان که چندین سال از آنها می‌گذرد توبه نکرده‌ای.

حالا وقت آن فرا رسیده تا از تمام گناهان و نافرمانی‌های که انجام داده‌ای، از الله ﷻ آمرزش خواسته و توبه کنی تا قلبات از زنگار و سنگینی‌های گناهان پاک گشته و سبک گردد.

شرایط توبه

توبه برای مسلمان یکی از باارزشترین و مهمترین آموزش های تربیتی و اخلاقی به شمار می رود که دین مقدس اسلام برای پیروان خود توصیه نموده است تا بار بار آن را انجام دهند و ضمن اینکه باید هر مسلمانی در زندگی خود بارها توبه کند، شرایط توبه کردن را نیز در نظر داشته باشد تا مبدا سعی و تلاش شخص به هدر رود.

شرایط پذیرش توبه را که علماء کرام با توجه به نصوص شرعی، بیان کرده اند عبارتند از:

1. اظهار پشیمانی و ندامت از گناهان گذشته.

2 ترک کردن گناه فقط برای رضای الله متعال باشد.
انگیزه‌های مالی، ستایش مردم و یا هدف دیگری در نظر
نباشد.

3 تصمیم قاطع بر عدم بازگشت به گناه در آینده.

4 اعاده فرایض. عباداتی را که الله متعال بر شخص
فرض گردانیده، با توبه کردن از ذمه شخص ساقط
نمی‌گردد. مثلا شخصی که نماز از وی ترک شده یا بر
ذمه‌اش روزه قضایی است، توبه از گناهان، نماز و روزه را از
دوش اش ساقط نمی‌گرداند. بلکه لازم است عبادات فرضی
را به طور کامل انجام دهد.

5 برگرداندن حق مردم در صورتی که آن را ضایع کرده باشد.

حق مردم در صورت شهید شدن شخص، ادای حج، توبه کردن از گناهان به درگاه الله ﷻ، گرفتن روزه، نماز و انجام دادن سائر عبادات قابل بخشش نیست. بلکه لازم است حق شخص پرداخته و از وی حلالیت طلبیده شود.

وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلْغُ الْمُبِينُ.